

הלכות נטילת ידים סימן קס

נתן לתוכו מים, (סא) אלא שאסור לעשות כן * לכתחלה כדי שלא יהא כמזולזל בדרך חשוב ששפתנה לעלו (פרוש, לשבח) עד שקובע ברכה (סב) לעצמו. (ויש אומרים דוקא יין לכן, (סג) אכל אדם לא) (מרדכי פרק אלו דברים). (סד) ויש מי שאומר, שקל מירפרות ראויים לנטילת ידים * בשעת הדחק. (סה) וכל-שכן דמתר לטל ידים בשעת הדחק בשכר או במירדבש המבשלים, דעקנן מים) (הנהגות אשרי): יג צריך (סו) שיהא במים רביעית. והגי מלי (סז) לאחד, אכל לשנים (סח) שבאו לטל כאחד, (סט) האחרון אין צריך, (ע) ואפלו בזה אחר זה, ובלבד (עא) שלא נפסיק הקלות. ביצד, היה רביעית מים בכלי ופשט אחד נדיו ואחר יוצק על נדיו, ובא שני ופשט נדיו למטה ממנו (עב) סמוך ליד הראשון, וקלות יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו, ידי שניהם טהורות, אף-על-פי שפחת שעור הרביעית קשה מגיעים לנדיו של שני נדיו טהורות, מפני שהם כאים משירי טהרה. (עג) * ויש מתירים אפלו קשונטלים זה אחר זה,

א רש"י בבבא מציעא ב' ב רש פק קפא דתוס וזליו ק"ו ג רש"י וזמ"ן דן פ קט רש"י

משנה ברורה

בדרך אביר: (סא) אלא שאסור וכו'. הינו, בין נתן לתוכו מים בין לא נתן, דבכלם מקרי יין חשוב וקובע ברכה לעצמו, גדלקמן בסימן רעב סעיף ה: (סב) לעצמו. "בורא פרי הגפן", אכל בשאר משקין ומיפרות, דלא נתעלו בברכה בפני עצמן, (סו) נוטלין אף לכתחלה לדעה זו: (סג) אכל אדם לא. דנשפתו ממראה מים⁶¹; ויש-אומרים הראשון סביבא לה דאינו חשוב שנוי מראה פינן דעומדים במראיתן שהיו מתחלה "רא"ש. ואם היה לכן ועשה אותן אדם על-ידי צבע נכמו שעושין כפה פעמים ביינות שלנו, משמע דכלי עלמא פסולין: (סד) ויש מי שאומר שקל מירפרות וכו'. היא (סו) דעה שלישית דמתלקת בין יין למי פרות, דביין פסול מדינא אף בדיעבד כדעה ראשונה, אכל במי פרות נוטלין (סח) בשעת הדחק, דסביבא לה דכל מירפרות קרי מים חזין מיהו⁶². (סט) ולדינא יש להורות כדעה זו, להחמיר ביין ולהקל במיפרות בשעת הדחק⁶³: (סה) וכל-שכן דמתר וכו'. ומשום שנוי מראה לא נפסלו, דסביבא לה דהיכא דאשפתי לעלו לא חשיב שנוי "מ"א ו"ש"א. ועין בבאור הגר"א דמשמע דלא סביבא לה סביבא זו: יג (סו) שיהא במים רביעית. שכן חקנו חכמים לנטילת ידים⁶⁶; ושוקפה בשני פעמים על נדיו, דבפעם ראשון מטהר הנדיו ובשניה מטהר המים שעליהם, כדלקמיה. ואם שפף הרביעית פלה בכת-אחת על שתי נדיו, (ע) גם-כן נטהרו נדיו אף שלא שפף אלא פעם אחת, וכמבאר בסימן קסב⁶⁷, וכל זה

באור הלכה

אין צריך לברך, כמו שכתב בעלת-המיר: * לכתחלה כדי שלא יהא כמזולזל וכו'. משמע דשאר משקין מתר לכתחלה לדעה זו, וכן כתב הגר"א. ודע, דלשיטת הפוסקים המבארים בסימן קעא אסור אף בשאר משקים משום הפסד אכליו, וצריך עיון⁶⁵: * בשעת הדחק. מקורו עין באור זרוע בהלכות נטילת ידים, והדברים שם מגמגמין קצת, ואף הוא לא כתב שם אלא דרך שקלא ונה לשנוי: דשפא היכא דאיכא שעת הדחק, אפלו לרבנן מתר לטל במי פרות: * ויש מתירין אפלו וכו'. הוא באמת דעת הרבה פוסקים: רש"י ותוספות ור"ש וקמ"ג ורא"ש ורי"ו וטור. והמחבר דלא כתב לדעה זו אלא בשם יש אומרים, משום דלדעה הראשונה דהוא דעת הרמב"ן והרשב"א מסייעת על דעת הרמב"ן ורבנו יונה הפחמירין לגמרי שישלים דוקא לרביעית שלמה על כל אחד, וכן דעת הרמב"ם, והוא לית לה כולל המר שירי טהרה במים ראשונים, אלא צריך לעולם רביעית מים שלמה לכל אחד ואחד ולהתיר שירי טהרה סביבא לה דהוא רק במים שניים. וכן משמע גם דעת הפל"בו בהרמב"ם, ולכן נקט לעקר פדעה הראשונה, ומפל מקום בשעת הדחק כדברי יש לסמוך על דעת כל הגי רבותא, וכמו שכתבתי במשנה ברורה. אכן קשה לי לדעת היש-מתירין, דהם פרשו כן המשנה דנוטלין מרביעית לאחד אף לשנים, ואין אפשר זה לטל מרביעית אחת לשני בני-אדם שני פעמים מים ראשונים ושניים לכל יד ויד⁶⁴? ומצאתי שהקשה כן הגאון ר' מרדכי בנע"ט זצ"ל בבאור המרדכי, וכתב עוד להגידל הקשיא, דהלא המשנה עקרה מירי לענין תרומה, ושם כמעט לכלי עלמא השעור עד הפרק שהוא חבור היד עם הידוע; ואף אם נפרש דמירי דנטל לשתי נדיו בכת-אחת, מפל מקום הלא נקמא לן דבפחות מרביעית צריך לטל שתי פעמים ראשונים ושניים, ונקמא חצי רביעית לאחד על שתי נדיו שני פעמים, ועד הפרק העליון? וכתב

שער הציור

(סו) הגר"א ו"ש"א: (סו) כן כתבו בבא-הגולה והגר"א ולבושי-שנר, דלא כגון אברהם שנתקשה בזה: (סס) דאי לא הכי לא מקרי צרך האדם פל"ק להפסיד אכליו: (סט) דהיא מכרעת בין שתי השיטות הקודמין. ואף-על-גב דהאלה רבה פסק להחמיר אף במיפרות דכן הוא דעת רב הראשונים, מפל מקום יש לסמוך להקל במלחא ודבנן בשעת הדחק, וכן פסק הגר"ו ודבנן החיים וט"א אדם, ומפל מקום לענין ברכה נראה דלא יברך על נטילה וכו'⁶⁴, ולכשידפון לו מים אחר-כך נגזר לטל שנית, וכמו בכל ספק נטילה לעיל בסעיף יא: (ע) אכל לכתחלה טוב יותר לשפף בשני פעמים⁶⁸, משום דיש אומרים דלעולם צריך מים שניים דוקא וכמבאר בסימן קסב סעיף ב: (עא) כן משמע מסתימת פל הפוסקים: (עב) כך נראה, דהא ליד אחת לכלי עלמא אינו שופף אלא חצי רביעית, ובפרט דלהרבה פוסקים גם על שתי נדיו אין צריך לשפף כל הרביעית, וכדלקמיה, והא דאיתא בחוטפתא: צריך לטל מי רביעית, הינו שיהא בכלי רביעית, כדאיתא בבית-יוסף: (עג) אליה רבה בשם רש"ל ויב"ח, אף דבבית-יוסף מסתפק בזה, וכן נראה מסתימת לשנוי בלשון ערוך:

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קַם

ביאורים ומוספים

[משנב"ס"ק סג]

דְּנִשְׁתָּנוּ מִפְּרָאָה מִיָּסֶס.

61) ואף על פי שלענין יבחושים אדומים, כתב השו"ע לעיל (סי' 61) שאפשר ליטול בהם ידים, ואין חולק בדבר, וכתב במשנב"ב לעיל (סי' סד) שהטעם שאין בהם שינוי מראה משום שצריך תחילת גידולם כך היה, ביאר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קכ ענף ח) שיין אדום גרוע יותר, לשיטתו אלו, על פי סברת הבי"ח, שכיון שיין לא נקרא בשם מים, הריהו פסול אם אינו במראה מים, אבל מי פירות כיון שנקראים מים, אם עומדים במראיתם כשרים. ולכך יבחושים שבאו ממים אף שהם אדומים כשרים. וסיים שם, ועדיין צריך עיון בטעמם [ואפשר שכוונתו שצריך עיון כיון שדעות אלו סוברות שאין צורך במים לנטילת ידים כמובא במשנב"ב לעיל (סי' ס), והבי"ח כתב דבריו לפי דעת ההגהות אשרי המובאת בשו"ע להלן שנוטלים במי פירות כיון שנחשבים מים, וביין אין נוטלים כיון שאינו נחשב כמים].

[משנב"ס"ק סד]

דְּסְבִירָא לָהּ דְּקָל מִי פִּירוֹת קָרוּי מִיָּם חוּץ מִיָּיִן.

62) וכתב להלן (בסי' קמ"ג) שיש להורות לדינא כדעה זו ולהקל בשעת הדחק במי פירות [שנחשבים כמים]. אמנם לענין דין טיבולו במשקה, כתב לעיל (סי' קנח סי' יג) שחורף משבעה משקין [יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים], שאר מיני משקים הנסחטים אינם חשובים משקים [ומשמע שאינם בכלל מים].

[משנב"ס"ק סה]

לְהַחֲמִיר בְּיֵינָן וְלְהַקֵּל בְּמֵי פִּירוֹת בְּשַׁעַת הַדְּחָק.

63) ולענין נטילה בשאר משקאות, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה ד) שבמי סודה או במשקה ממותק ללא צבע כמו משקה הלימון ליים, כיון שאין בהם שום שינוי מראה מהמים ודאי שכשרים לנטילה ואף יכול לברך על נטילה זו. אבל אם יש בהם צבע כגון קולה וקפה, דינם כמי פירות שכשרים בדיעבד, אך לא יברך עליהם כמו שכתב בשעה"צ (סי' סט), ומי"מ יש להעדיפם על פני מי פירות כיון שעיקרם מים [והחמיר משה (סי' ה) כתב שיש לדקדק כן מלשון הרמ"א שכתב וכל שכן דמותו לטול ידים בשעת הדחק בשכר וכו', והיינו מחמת שעיקרם מים].

ולענין שמן ודבש, כתב השו"ע הרב (סט"ז) שכיון שאינם מנקים אי אפשר ליטול בהם וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (שם) ששמן פסול, כיון שנאמר בו סיכה ואינו מנקה, ולכך אינו מועיל לנטילת ידים, והביא בשם הכף החיים (סי' עא) ששמן וכל דבר שאינו מנקה אינו מועיל לנטילת ידים ואפילו בשעת הדחק [ומקור הדברים בב"י שכתב שאף לדעות שאין צריך מים לנטילת ידים מ"מ אי אפשר ליטול בדבש כיון שאינו מנקה].

ובספרו מחנה ישראל (פ"ג אות כא) סתם להקל בכל דין זה, שאם אין לו מים מותר ליטול ידיו בין בשכר ובין בשאר משקין.

[שעה"צ ס"ק סט]

וּמְקַל מְקוֹם לְעֵינָן בְּרִכָּה נְרָאָה דְּלֹא יִבְרַךְ עַל נְטִילָה זו.

64) אמנם בביה"ל לעיל (סי"א ד"ה מים שיש לו ספק) כתב שהנוטל במים שיש בהם ספק אם כשרים לנטילה, יכול לברך עליהם, כיון שהרשוהו חז"ל ליטול באותם המים. ובמשנב"ב לעיל (סי' מז) כתב שבכלל זה גם ספק במחלוקת הפוסקים [ומודע אינו רשאי לברך כשנוטל במי פירות שנחלקו הפוסקים אם כשרים לנטילה]. וראה לעיל (ביה"ל שם) שהבאנו בשם החו"א שאין לברך על מים שיש ספק בכשרותם.

[ביה"ל ד"ה לכתחלה]

אִסוּר אֶף בְּשָׂאָר מְשָׁקִים מִשּׁוּם הַפֶּסֶד אֲכָלִין וְצָרִיךְ צִיּוּן.

65) ובביה"ל שם (סי"א ד"ה לא) כתב, שכוונת הפוסקים לאסור ליטול בשאר משקים היא אף כשאין לו מים ליטול בהם, שהרי לא בשופטני עסקינן שיטול במשקה כשיש לו מים. והוסיף, שאף לדעת הרמב"ם שלא נאסר הפסד אוכלים אלא דוקא בדרך ביוזי ובעיטה, מוכח בפוסקים שנטילת ידים בשאר משקים נחשבת דרך ביוזי ובעיטה.

[משנב"ס"ק סו]

שֶׁפֶן תִּקְנוּ תְּקָמִים לְנְטִילַת יָדַיִם וְכוּ', גַּם כֵּן נִתְּרָה לְדַוּי אֶף שְׁלֹא שֶׁפֶף אֶלְאָ פְּעַם אַחַת, וְכַמְבָּאָר בְּסִימָן קַסְבִּי.

66) והוסיף השו"ע הרב (סט"ז) [כטעם לתקנה], שהוא שיעור טהרת המקוה מן התורה לטבילת כלים, ובביה"ל לקמן (סי' קטב סי' ב ד"ה קצת) הביא בשם הראב"ד, שרביעית הוא שיעור שיעורו חז"ל שבו יטול את היד יפה.

67) והטעם שמספיק רביעית בבת אחת, כתב שם (סי' כא) שעשו חכמים את הרביעית בבת אחת כמקוה שמתהרת וגם המים נשארים בטהרתם.

[שעה"צ ס"ק ע]

אֶבְל לְכַתְּחִלָּה טוֹב יוֹתֵר לְשַׁפֵּךְ בִּשְׁנֵי פְעָמִים.

68) ומי"מ כתב במשנב"ב לקמן (סי' קטב סי' כא), שכל זה הוא רק לכתחילה כשיש לו מים מזומנים, אבל לטרוח על זה נראה שאין צורך כיון שרוב הפוסקים הקלו בזה.

[משנב"ס"ק סז]

אֶף אִם פֶּשֶׁט הַשְּׁנֵי יָדַי אַחַר שֶׁכָּבַר הַתְּחִיל הִרְאִשׁוֹן לִיצַק עַל עֵצְמוֹ, עוֹלָה הַנְּטִילָה גַּם לְאוּרֵי.

69) והחזירא כתב (א"ח סי' כד סי' ל ד"ה ומשי"כ בשו"ע) על דברי המשנב"ב בשם האחורנים שמועילה כוונת הנוטל השני להחשיבם כנוטלים יחד אף כשכפופעל הכניס את ידיו לאחר שהראשון כבר החל ליצוק את המים על ידיו, שדבר כזה אין לנו לומר מעצמנו ולא מצאנוהו במשנה וברייתא. ולכן לדעתו מועילה הנטילה לשניהם רק אם בשעה שהראשון מכין את עצמו לצאת הכניס השני את ידיו תחת ידי הראשון, וכשמתחיל ליצוק גם ידי השני מעותדים תחת הנצוק, ולכן נחשבת הנטילה על ידי שניהם כאילו נוטל על יד אחת.

[משנב"ס"ק עב]

אֶבְל בְּמִקְרָהֶם הָיָה נִטְלָה בְּמֵי רְחִיצַת תְּבִירָה.

70) מקור הלכה זו הוא מדברי הבית יוסף שהסתפק [ראה שעה"צ סי' עג] שאפשר שלא נאמרה הלכה זו אלא כשידי השני סמוכות לידי הראשון, והחזירא (א"ח סי' כד סי' ל ד"ה ומשי"כ ב"י) הביין שכוונתו שאפשר שצריך שהידים יהיו נוגעות זו בזו. מאידך, בשו"ת שלמת חיים (סי' קסא) כתב בביאור דברי השו"ע (שמקורם בבית יוסף), שהכוונה שיהיו סמוכים בשיעור כזה שיהיה ניכר שרוצים ליטול בבת אחת. ולענין דינא, אף החזירא כתב על ספיקו של הבית יוסף [כפי הבנתו], שלבאורה אין לחדש זאת כיון שבמשנה לא נזכר תנאי כזה, ומסבירא יש לומר שאף במרוחקים כשר, שכיון שהקילוח מעודת לשתו הידים בבת אחת חשיב כיד אחת.

[ביה"ל ד"ה ויש מתירין]

לְשֵׁנֵי בְּנֵי אֲדָם שְׁנֵי פְעָמִים מִיָּם רְאוּשׁוֹנִים וְשְׁנִיִּים לְכָל יָד וְיָד.

71) ביישוב הדבר, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ז תשובה ב) שהיו נוטלים בכלי שפיו צר, ועל ידי כך היו יכולים ליטול בצורה מדויקת לכל יד ויד [אכן כשנוטל בכלי כזה יש להקפיד שלא יפסיק הקילוח וישהה בין שפיכה לשפיכה, וכמו שכתב המשנב"ב לקמן (סי' קטב סי' ק) ל שלכתחילה צריך ליטול כל היד בבת אחת].

הַלְבוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָם קָסָא

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק עג]

וְלִדְעָה זֹאת גַּם כֵּן דְּנָקָא קְשָׁבָא לְטַל בְּכַת אַחַת⁽⁷²⁾, אֲלָא דְהַשְׁנִי הַמְתִּין עַד שְׂיִטְלָה הָרֵאשׁוֹן⁽⁷³⁾.

[משנב ס"ק פג]

פְּרוּשׁ, שֶׁל אָדָם קָטָן⁽⁷⁶⁾.

72) כוונתו שדברי השו"ע הם באדם גדול בשנים, אלא שקטן בגודלו. וכן כתב במפורש הערוך השלחן (סכ"ד) שכוונת השו"ע שיש ליטול ברביעית בין לידיו של קטן בקומה ובין לידיו של גדול. והוסיף, שהטעם לכך הוא משום שלא פלוג רבנן [ודבריו מובנים אם נאמר שהטעם שהצריכו רביעית הוא משום שבכך מתכסים ידיו של הנוטל. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק סו]. וביאור זה בדברי השו"ע הוא שלא כמו שפירש הכף החיים (ס"ק פד) במסקנתו שכוונת השו"ע לקטן בשנים.

73) והוא לדעת האחרונים [ראה לעיל ס"ק סח] שבשני שפשט ידו מתחת ליד הראשון מועיל אף כשפשט אחר שכבר התחיל הראשון ליצוק, כתב החזו"א (שם ד"ה ומש"כ בשו"ע) שכשנוטלים בזה אחר זה אין להקל כשפשט השני ידיו באמצע הנטילה.

[משנב ס"ק עז]

בטור כתב: שְׁנֵי פְעָמִים, דְּעָקֹר הַנְּטִילָה מְשוּם טְהָרָה הוּא שְׁנֵי פְעָמִים, וְנָק אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹף הַחוּצָן צְרִיף לְטַל פְּעַם אַחַת מִקָּדָם לְהַעֲבִיר הַלְכָּוָה⁽⁷⁴⁾.

[משנב ס"ק א]

סִימָן קָסָא דִּינֵי חֲצִיצָה בְּנְטִילָה

אֲלָא אִם כֵּן קְשָׁדְרָף כְּנִי אָדָם לְהַקְפִּיד עָלָיו שִׁישָׁאָר קָף, אָף שְׁעָתָה בְּעַת הַשְּׁבִילָה אֵין מְקַפִּיד עַל זֶה⁽¹⁾. אֲבָל דְּבַר שְׁאֵין דְּרָף לְהַקְפִּיד אֵינוֹ חוּצָץ⁽²⁾, אֲלָא אִם כֵּן הִיא מְכַסֶּה רַב הַגּוֹף, דְּאָז אֲסוּר מְדַרְבְּנָן⁽³⁾.

1) ובדבר שדרך בני אדם להקפיד אך הוא אינו מקפיד על כך, הביא להלן (ס"ק ז) מחלוקת הפוסקים, וראה מה שכתבנו להלן ס"ק ט.

2) ובדבר שמצד טעמו מקפיד עליו, אלא שהוא מנוע מלהסיר מחמת איסור, כגון ציפורן המדולדלת במיעוטה שחוצצת [ראה מה שהבאנו להלן ס"ק ג], ובשבת אסור להסירה, או 'פלסטר' שמודבק על בשרו במקום שיער, ואם יסירו בשבת יהיה 'פסיק רישיה' שיתלוש שיער, כתב לקמן (סי' שמ ס"ק ג) לענין מי ששכחה ליטול הציפורניים מערב שבת ואירעה טבילתה בליל שבת, שהרי זו חציצה [וראה שם שדן מה תעשה]. וזה שלא כמו שכתב הא"א (בוטאשטש) שבגלדי חטטין אף באופן שנחשבים חציצה, נראה בשבת כיון שאין מסירים אותם משום חשש תולש אין חוצצים.

3) ואף לדעת המשנב, יש לרחן שמה מחמת שאינו יכול להסירם בשבת, דינו כמו מי שיש לו רטיה במקום מכה, שכתב להלן (ס"ק ה) שכיון שמחמת הכאב אין חשש שיסיר את הרטיה הרי הוא כמי שנקטעה אצבעו שאין צריך ליטול רק את שאר היד.

74) אבל אם אין עליהם לכלוף ונטל הראשון שלש פעמים, כתב החזו"א (או"ח סי' כד ס"ק ל) שכשהיה בכלי רק רביעית שוב אין השני יכול ליטול אחריו. שכשאר צורך בנטילה השלישית הרי זה כאילו שפך לארץ, וברביעית הלוג שנוטלים ממנה רק לשניים, נראה שאם נשפך מעט על הארץ נחשבת השפיקה כאלו נטל השני, וממילא השני נחשב כבר כשלישי ואין עולה לו נטילה מרביעית. וכן על דרך זה כשבאים ליטול מחצי לוג אם נטל שלא לצורך שלוש פעמים כבר לא יוכלו ליטול שלושה או ארבעה. וסיים החזו"א שבלוג שנוטלים למאה יש להסתפק, האם כן הדין גם בנשפך, או שמה כשנשפך נחשב שחסר מלוג, וממילא מיד כשנטל הראשון שלוש פעמים אם נטילתו הראשונה שנטל כדי להעביר הלכלוף היתה שלא לצורך [שידיו היו נקיות], נחסר כבר משיעור לוג ושוב אין באן את הדין של מלוג למאה.

והוסיף החזו"א, שכמו כן בנוטל עד הזרוע יש להחמיר להחשיב את המים הנשפכים על כף היד כנשפכים על הארץ [שהרי בשו"ע לקמן (סי' קסא ס"ד) מביא שיש אומרים שמספיק ליטול עד מקום חבור האצבעות לכף היד] ואם כן גם באופן זה שוב יחסר מהשיעור של רביעית לשנים או חצי לוג לשלושה וארבעה, ויהיה ספק בלוג למאה.

[ביה"ל ד"ה הואיל]

וְדַע דְּיֵשׁ מִחֲמִירִין לְגַמְרֵי [הוא דַּעַת תְּרַבְּבִי וְנִכְנֵי יוֹנָה] וְיִסְבִּינָא לְהוּ דְלַעוֹלָם צְרִיף רְבִיעִית מִיָּם לְכָל אֲחָד⁽⁷⁵⁾.

75) בטעמו של הראב"ד שלעולם צריך ליטול ברביעית, הביא לקמן (סי' קסב ס"ב ד"ה קצת) שהראב"ד כתב שבשיעור זה שיערו חז"ל שיטול יפה את כל היד. ואם כן אף בשיירי טהרה צריך רביעית, שגם באופן זה צריך שיטול יפה את כל היד.

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קָסָא

נה באר הגולה

ה שם בריש פרק קסא דנתיב לפרוש הראש והרש"י שם פרק כ ז ספר ארחות חיים בשם הרשב"א ח תוספתא הביאו הר"ש שם ט הרשב"א בחורתי הית

*הואיל ובשעה שהתחיל האחד לטל מהם היה בהם רביעית, (עד) גם לשני זה עולים מפני שבאו משירי טהרה; (עו) וְעַל דָּרָךְ זֶה נוֹטְלִים (עו) מִחֲצֵי לֵג לְשֵׁלֶשָׁה וְלֹאֲרַבְעָה וּמִלַּג לְכַמָּה בְּגִי' אָדָם, כָּל זָמַן שֶׁמִּסְפָּיקִים הַמַּיִם לְשִׁפְף כָּל אֶחָד עַל יָדָיו (עו) שֶׁלֶשׁ פְּעֻמִּים, (והוא הדיון) שִׁיכוּלִים לְהַנִּיחַ אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה יָדֵיהֶם (עו) זֶה בְּצַד זֶה (עו) אִו זֶה עַל-גַּב זֶה וְלִטֹּל בְּאֶחָד, וּבִלְבָד (פ) שִׁנְרָפוּ יָדֵיהֶם בְּעֵנָן שִׁנְיָעוּ הַמַּיִם לְכָל אֶחָד: י"ד 'צָרִיף שִׁיחָא רְבִיעִית מְכַנְס בְּמָקוֹם אֶחָד, (פא) שָׂאֵם נִטֵּל מִשְׁמִינִית וְחִזֵּר וְנִטֵּל מִשְׁמִינִית, יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ: טו "רְבִיעִית שְׂאֵמְרוּ, בֵּין לְיָדָיו שֶׁל גְּדוּל בֵּין לְיָדָיו (פב) שֶׁל קָטָן. נִטְּלוּ שְׁנֵי בְּגִי' אָדָם זֶה יָדוֹ אַחַת וְזֶה יָדוֹ אַחַת, (פג) *וְאַחֲרָיֶיךָ חִזֵּר הַשְּׁנֵי וְנִטֵּל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה, (פד) הָרִי אֵלֹו כְּשֵׁלֶשָׁה בְּגִי' אָדָם, וּלְפִיכָף אִם הָיָה בְּכָלִי חֲצֵי לֵג יָדָיו טְהוֹרוֹת, וְאִם לֹא (פה) אֵין יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה טְהוֹרָה, שְׂאֵין נוֹטְלִין בְּפָחוֹת מִחֲצֵי לֵג יוֹתֵר מִשְׁנֵי בְּגִי' אָדָם:

קסא דיגי חציצה בנטילה, ובו ד' סעיפים:

א *צריף (א) לזהר מחציצה, שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה,

א הלוי ק"י

באר הלכה

המזהר באמת ראיה לדעת הראב"ד ורובנו יונה הנ"ל ונגם לדעתם באמת צדין אינו מושב כל-כף, דחצי רביעית לשתי ידיו פעם אחד גס-כן כבוד מאד שיוצא קיבוי הדי, ולשיטת הרמב"ם מושב טפי, דסבירא לה דפעם אחד צריף רביעית שלמה לשתי ידיו, והשנים שהצריכו לתרומה הוא לכד זה הרביעית]: * הואיל ובשעה שהתחיל וכו'. ונ"ע דיש מחמירין לגמרי (הוא דעת הראב"ד ורובנו יונה) וסבירא להו דלעולם צריף רביעית מים לכל אחר-ית]. ולא מהני המעלה ששירי טהרה אלא לענין שאין צריף שיהיה בכלי רביעית שלמה כשכא השני לטל ידיו ודאף דבעלמא אינו מטהר במקנס פחות משעור רביעית, אבל כאן שמתחלה היה רביעית בכלי ובאו לטל בבת אחת, חשיב כאלו נטלו שניהם משעור רביעית, אבל צריף לטל עוד מים שניים בשביל שניהם להשלים עד שעור רביעית לכל אחד, ויש"ל פסק בן הלכה, וכן משמע באלה רבה דיש להחמיר בזה כמוהם, וכן משמע בבאר הג'א; ומכל מקום בשעת הדחק בנדאי יש לסמוך להקל בדעת הישגמירין, כמו שכתב בבית-יוסף: * ואחר-כך חזר השני וכו'. ומסתברא פגנת השלחן-ערוך על הראשון ושני קרי על שם האיש שנטל לפניו, שהוא עתה שני לו, ומשום דכיון שלא נטל שתי ידיו זה אחר זה, חשיבין לה עתה כאילו הוא אדם שלישי ואין די לזה ברביעית אחד; אבל אם השני נטל גם ידו השנייה תוך אחר שנטל ידו הראשונה, בנדאי מהני לה הנטילה, דהא קמיא לו: מי רביעית נוטלין אפלו לשנים משום דאתו משירי טהרה, ומה מפסידו במה שהראשון נטל רק ידו אחת? בן נראה לי פשוט:

משנה ברורה

כשבאו לטל בבת-אחת⁷², אלא שהשני המתין עד שיטל הראשון⁷³, אבל כשבא השני אחר זמן לא מהני לפחת משעור רביעית על-ידי זה [טור]: (עד) גם לשני זה עולים וכו'. אף לדעה זו צריף הראשון לשפף על ידיו שתי פעמים, ולצמצם בנטילתו כדי שישאר גם לשני שעור כדי שיוכל לטל את ידיו, מה שאין כן לדעה ראשונה צריף שישפף הראשון כל הרביעית מים על ידיו; ובשעת הדחק יש לסמוך להקל בדעה זו, דהוא דעת הרבה פוסקים, וכמו שכתבנו הלקה: (עו) וְעַל דָּרָךְ זֶה וכו'. ורצה לומר, (עד) שמתר לטל זה אחר זה אפלו בכמה אנשים, ומטעם הנ"ל: (עו) מִחֲצֵי לֵג לְשֵׁלֶשָׁה. ואם תאמר: ביון דברביעית סגי לשנים, אם-כן רביעית ומחצה סגי לשלשה? יש לומר, שחשו חכמים (עו) ביון דנפישו גברי לא ידקדקו יפה לטל עד הפרק, שכל אחד יצמצם המים שישאר לחברו, לכן אסורים ברביעית ומחצה. ובדיעבד אם נטל האחד מחצי רביעית ויכלו לטל שני האחרונים מרביעית הנשאר: (עו) שֶׁלֶשׁ פְּעֻמִּים. בטור פתב: שני פעמים, דעקר הנטילה משום טהרה הוא שני פעמים, ורק אם יש עליהם לבלוף החוצץ צריף לטל פעם אחת מקדם להעביר הלקוח⁷⁴, כדלקמן בסיומן קסב:

(עו) זֶה בְּצַד זֶה. ואין משמאין זה מזה בנגיעתם, דכלם כיד אחת חשיבי, כדלקמן בסיומן קסב סעיף ה, ודי בזה גס-כן ברביעית לשנים ובחצי לג לשלשה וארבעה, ובאפן השפיקה יהולף השמש ויוצק מים על פלם; ומסתברא דדעה הראשונה מקלת גס-כן בזה: (עו) אִו זֶה עַל-גַּב זֶה. ולא אמרינן דנטמאו המים מידו של ראשון, דכלם כיד אחת חשיבי, ונ"ל: (פ) שִׁנְרָפוּ וכו'. הנינו (עו) שלא ידחקו זה על זה: י"ד (פא) שָׂאֵם נִטֵּל מִשְׁמִינִית וְכו'. ואפלו (עו) נִטֵּל שְׁנֵי הַשְּׁמִינִיּוֹת עַל יָדָיו בְּקִלּוֹת אֶחָד לֹא מִהֲנִי, דבעינן שיהיה הרביעית מכנס במקום אחד דוקא: טו (פב) שֶׁל קָטָן. פרוש, של אדם קטן⁷⁵: (פג) וְאַחֲרָיֶיךָ חִזֵּר הַשְּׁנֵי וכו'. אראשון קאי כמו שפרשתי בבאר הלכה, וכן משמע בלבוש: (פד) הָרִי אֵלֹו כְּשֵׁלֶשָׁה בְּגִי' אָדָם. דהא דמקלינן מרביעית אחת לשני בגי' אדם, הינו דוקא כשנטל הראשון שתי ידיו זו אחר זו (עו) וכן השני אחריו, אבל כאן, שלא נטל מתחלה רק יד אחת ונטל השני גס-כן אחריו, חשוב בזה כאלו כבר נטלו שני אנשים, ולכן כשהחזר הראשון לטל ידו השנייה חשוב כאדם שלישי דעלמא, וממילא אין די ברביעית: (פה) אֵין יָדוֹ וכו'. עד שנטיל עליה מרביעית מים:

א (א) לזהר. אקדים לזה הקדמה קצרה, והוא: דלענין טבילת הגוף קמאין לן דצריף לזהר שלא יהיה חציצה, והיני שלא יהיה שום דבר מדבק על הגוף בעת הטבילה, דעל-ידי-זה לא יהיה אותו המקום ראוי לביאת מים, ואם היה חציצה לא עלתה לה טבילה. ואף דמן התורה לא הוי חציצה אלא-אם-כן היה החציצה על רב בשר הגוף, מדרבנן אסור אפלו אם היה החציצה על מעוט הגוף, גזירה אטו רב. אף לא אסרו חכמים אלא-אם-כן כשדבר בגי' אדם להקפיד עליו שישאר קף, אף שעתה בעת הטבילה אין מקפיד על זה, אבל דבר שאין דרך להקפיד אינו חוצץ⁷⁶, אלא-אם-כן היה מכסה רב הגוף, דאז אסור מדרבנן⁷⁷ אפלו כשמדבק עליו דבר שאין דרך להקפיד עליו. ולענין נטילת ידים גס-כן, אף

שער הציון

(עו) ונגם לדעה קמיתא גס-כן מטר מחצי לג לשלשה וכן מלג לכמה בגי' אדם, דהא מתניתין היא, אלא לדעה קמיתא מתוקמא הך משנה בשלא נפסק הקלוות דוקא. ונראה שדברי השלחן-ערוך מתפרש גם לדעה קמיתא ובאפן שלא נפסק הקלוות, ומה שכתב והוא הדיון שיכולים וכו' או זה על-גב זה, ורצה לומר שמיניחים לכתחלה פלם ידיהם בעת תחלת הנטילה, מה שאין כן מעקרא מזרי בשעת הציקה פלם השני ידיו למטה מן הראשון וכן פלם: (עו) והא דלארבעה די חצי לג וכן לג לכמה בגי' אדם ולא חשיבין לזה, יש לומר דבשעור גדול תו לא חשיב הראשונים כלל בעד האחרונים: (עו) הרמב"ם בפרוש: (טו) כנסת הגדולה ואלהי רבה: (עו) הינו על-ידי חברו הנצוק, או להישמירין בכל גזני וכו'.

